

po łacinie. Niestety, autorka nie jest konsekwentna nawet w przyjętym przez siebie systemie zapisu, gdyż z zestawu bibliografii można dowiedzieć się, że Palladiusz napisał dzieło *Dialogue sur la vie de Jean Chrysostome* (s. 19). W tym miejscu autorka powinna wpisać łaciński tytuł tego dzieła: *Dialogus de vita Iohannis Chrysostomi* (CPG 6037), a nie francuski (to samo na s. 14, nota 30).

Podsumowując, należy stwierdzić, że recenzowana publikacja, pomimo omówionych drobnych mankamentów, jest niezwykle cenna i znacząco wzbogaca listę pism Jana Chryzostoma przełożonych na język polski. Jej pojawienie się na rynku księgarskim należy przyjąć z radością i uznaniem. Prezentowany przekład jest wartościowy i godny polecenia nie tylko patrologom, filologom klasycznym, dogmatykom, historykom duchowości czy – ogólnie – historykom starożytności, lecz także homiletykom, kaznodziejom, studentom historii i teologii oraz wszystkim zainteresowanym szeroko rozumianym antykiem chrześcijańskim.

**Izydor z Sewilli, *Etymologie*, ks. 11-20, przekład z języka łacińskiego
Tatiana Krynicka, Maciej Jońca, Ewa Matczuk, Ireneusz Mikołajczyk,
opracowanie naukowe Tatiana Krynicka, Adam Wilczyński,
konsultacja przekładu Andrzej Wiśnicki, ks. Michał Olejarczyk,
Wydawnictwo Marek Derewecki, Kęty 2024, ss. 560**

Dominika Budzanowska-Weglenda¹¹

Przekład *Etymologii* Izydora z Sewilli dokonany przez Tatianę Krynicką z zespołem tłumaczy obejmuje 10 ksiąg otwierających to słynne i wielkie (zarówno rozmiarami, jak i znaczeniem) dzieło, uznawane za tekst dydaktyczny oraz za pierwszą bazę danych, stąd ten święty patronuje internautom i programistom. Tłumaczenie, które właśnie ukazało się w Wydawnictwie Marek Derewecki, stanowi zatem wielkie dokonanie translatorskie, zarazem bardzo ważne, gdyż dzieła Sewilczyka zajmują niezwykle istotną pozycję wśród pism starochrześcijańskich pisarzy.

¹¹ Dr hab. Dominika Budzanowska-Weglenda, profesor uczelni, Wydział Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa, Polska; e-mail: d.budzanowska@uksw.edu.pl; ORCID: 0000-0002-9030-9583.

Ten pierwszy polski przekład jest efektem pracy zespołu bardzo dobrych, odpowiednio przygotowanych tłumaczy:

- ks. 5, 1-27 (część prawnicza) – dr hab. Maciej Jońca, prof. US, prawnik i badacz zajmujący się prawem rzymskim. Ta część przekładu stanowi gruntownie przepracowaną i poprawioną wersję opracowania wcześniejszego: Izydor z Sewilli, *O prawach*, opr. A. Dębiński – M. Jońca, Lublin 2021;
- ks. 9 (część poświęcona geografii) – prof. dr hab. Ireneusz Mikołajczyk, wybitny specjalista w dziedzinie rzymskiej literatury, w tym literatury agronomicznej, i tłumacz *Historii naturalnej* (w tym pierwszych jej ksiąg, poświęconych kosmologii i chorografii) Pliniusza Starszego.

Pozostałe księgi opracowali również znakomici badacze i tłumacze: ks. dr Adam Wilczyński (teolog i filolog klasyczny, autor przekładów pism Grzegorza Wielkiego, które ukazały się w serii Pism Monastycznych) oraz dr hab. Tatiana Krynicka, prof. UG, filolog klasyczny, która też jest redaktorem całości, ponadto ma w swoim dorobku m.in. publikację przekładu innych dzieł Izydora, mianowicie *Sentencji*, *Synonimów*, *O narodzinach i śmierci świętych ojców*, *Wierszy*, *Listów* oraz liczne opracowania poświęcone temu pisarzowi. Do zrealizowania tłumaczenia *Etymologii* (części poświęconej matematyce) przyczyniła się także młoda badaczka – Ewa Matczuk.

Opracowanie zostało bardzo starannie przygotowane, zawiera także przypisy, które pomagają we właściwym rozumieniu tekstu (np. wskazują na błędne interpretacje podane przez Izydora), a znaczna ich część wskazuje na powiązania z tekstami innych pisarzy, autorów starożytnych, których pisma prawdopodobnie posłużyły Izydorowi jako źródła. Przemyślany jest układ pracy:

- wstęp autorstwa Tatiany Krynickiej;
- przekład z komentarzem ksiąg 1-10;
- obszerna bibliografia, uwzględniająca wydania źródeł oraz najnowsze i najważniejsze prace izydoriańskie.

Trzeba jeszcze raz podkreślić, że jest to pierwszy polski przekład bardzo ważnego dzieła Izydora – potrzebny, napisany piękną polszczyzną, z głęboką znajomością języka łacińskiego i omawianych przez Sewilczyka zagadnień.

Izydor (Isidorus Hispalensis), biskup Sewilli, żyjący u schyłku czasów patrystycznych (czy też raczej na początku średniowiecza) na Zachodzie na przełomie wieków VI i VII po Chrystusie, był ważnym

teologiem, historykiem, encyklopedystą, należący do Ojców i Doktorów Kościoła. Wywarł istotny wpływ na myśl średniowiecza (np. *Etymologie* stanowiły wówczas właściwie podstawowy podręcznik szkolny, w Europie Zachodniej stały się one dziełem po Biblii najczęściej przepisywanym i czytanim w tysiącach egzemplarzy, jak również uzupełnianym, naśladowanym, tłumaczonym, komentowanym), pozostaje także autorem interesującym dla czytelnika współczesnego, zaciekawionego mentalnością i stanem wiedzy ówczesnych czasów. *Etymologie* przekazywały czytelnikom w wiekach średnich – jako pierwsza uniwersalna, powszechna encyklopedia europejska – wiadomości ze wszystkich istniejących ówczesnie dziedzin wiedzy. Bardzo ciekawe jest ujęcie omawianych zagadnień, Izydor bowiem, zajmwszy się etymologią, uznaje na drodze filozoficzno-gramatycznej tradycji poszukiwania znaczenia nazw nadanych rzeczom zgodnie z ich naturą, że znajomość początków nazw rzeczy, czyli powodów, dla których zostały one im nadane, dorównuje znajomości nazywanych rzeczy. Zauważmy, że *Etymologie* nadal dostarczają autorom łacińskich słowników (np. *Thesaurus Linguae Latine* czy *Lexicon Totius Latinitatis*) materiału do podawania definicji wyrazów.

Autorzy przekładu starają się jak najrzetelniej przekazać kunszt Izydora, stąd nie boją się tworzyć neologizmów, które ułatwiają zrozumienie etymologicznych objaśnień Sewilczyka. Dbają też, by zachować zasadę ważną w translatoryce, by łaciny nie tłumaczyć łaciną, a zatem unikają grecyzmów i latynizmów. Tłumacząc wywody etymologiczne, najpierw podają objaśniany wyraz w języku polskim, następnie kursywą w nawiasie – w języku oryginalnym, czyli łacińskim lub greckim. Podobnie są przytaczane wyrazy i wyrażenia wyjaśniające powstanie omawianych wyrazów, czyli ważne dla poszukiwanych przez autora ich źródłosłów. Ułatwieniem dla czytelnika nieznającego greki jest podawanie greckich słów w zapisie nie tylko alfabetem greckim, ale i łacińskim. Metoda podawania (oprócz polskiego przekładu) istotnych dla tekstu terminów w języku oryginału została słusznie obrana przez tłumaczy, gdyż tylko w ten sposób polski czytelnik będzie w stanie prześledzić myśl Sewilczyka. Warto docenić wyróżnienie graficzne (kapitałikami) ważnych wyrazów w tekście *Etymologii*, jak również rzetelność tłumaczy w zaznaczaniu (nawiasem kwadratowym) słów dodanych w tłumaczeniu, a nieobecnych w oryginale.

Przekład ten – a dodajmy, wkrótce ma się ukazać kolejny tom przekładu *Etymologii* – z pewnością może zainteresować wielu czytelników, w tym badaczy różnych dziedzin i dyscyplin naukowych, jako że Izydor

porusza niezwykle ważne badawczo zagadnienia – istotne zwłaszcza dla humanistów i teologów, w tym szczególnie dla językoznawców, literaturoznawców, patrologów, biblistów czy historyków Kościoła i historyków nauki.